

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.4>

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І ШЛЯХИ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Пілат О.В.,*студентка 3 року навчання**першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**спеціальності 081 «Право»**факультету слідчої та детективної діяльності**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого***Зубко В.В.,***студентка 3 року навчання**першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**спеціальності 081 «Право»**факультету слідчої та детективної діяльності**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Пілат О.В., Зубко В.В. Законодавче забезпечення поведінки з відходами: європейський досвід і шляхи його імплементації в Україні.

У науковій роботі здійснено комплексний аналіз європейського досвіду правового регулювання у сфері поводження з відходами, з урахуванням сучасних викликів екологічної безпеки та необхідності переходу до циркулярної економіки. Основну увагу приділено аналізу Директиви 2008/98/ЄС про відходи та її впливу на формування екологічної політики країн Європейського Союзу. Розглянуто принцип ієрархії поводження з відходами, розширену відповідальність виробника. В науковій роботі було проаналізовано концепцію «10R», що реалізується в межах політики циркулярної економіки, що базується на моделі повторного використання, переробки та мінімізації утворення відходів. Особливу увагу зосереджено на досвіді Німеччини та Швеції, де на практиці втілено механізми ефективного сортування, повторного використання та енергетичної утилізації відходів. Наведено приклад шведської моделі, яка передбачає мінімізацію захоронення та максимальне використання потенціалу відходів як ресурсу. У статті охарактеризовано нормативно-правові засади функціонування полігонів відповідно до Директиви 1999/31/ЄС, яка встановлює суворі стандарти будівництва, експлуатації та контролю за захороненням. Також в процесі написання роботи було проведено аналіз сучасного стану законодавства України у сфері управління відходами, зокрема положення Закону України «Про управління відходами» № 2320-IX, прийнятого у 2023 році. Закон спрямований на гармонізацію національного законодавства з правом Європейського Союзу, зокрема з вимогами Директиви 2008/98/ЄС. Виявлено низку проблем, що потребують подальшого нормативного врегулювання, зокрема в частині розробки підзаконних актів, необхідних для повноцінного впровадження розширеної відповідальності виробника, створення єдиної інформаційної системи управління відходами, забезпечення ефективного контролю та моніторингу. Зроблено висновки про необхідність посилення правових та організаційних механізмів реалізації принципів циркулярної економіки в Україні, удосконалення системи сортування та збору відходів, а також забезпечення дієвого державного нагляду за дотриманням екологічного законодавства з боку суб'єктів господарювання.

Ключові слова: відходи, циркулярна економіка, імплементація, екологічна політика.

Pilat O.V., Zubko V.V. Legislative framework for waste management: European experience and ways of its implementation in Ukraine.

The scientific paper provides a comprehensive analysis of the European experience in legal regulation of waste management, taking into account current challenges in environmental security and the urgent need to transition to a circular economy. Particular attention is paid to the analysis of Directive 2008/98/EC on waste and its impact on shaping environmental policy in the European Union member states. The study considers the principle of the waste hierarchy and the extended producer responsibility. The concept of «10R» implemented within the framework of circular economy policy, is examined in detail. This concept is based on the model of reuse, recycling, and minimization of waste generation. Special focus is placed on the experience of Germany and Sweden, where practical mechanisms for effective sorting, reuse, and energy recovery from waste have been successfully implemented. The

Swedish model, which prioritizes minimizing landfilling and maximizing the potential of waste as a resource, is presented as an illustrative example. The article also outlines the legal and regulatory framework governing landfills in accordance with Directive 1999/31/EC, which sets strict standards for the construction, operation, and monitoring of landfill sites.

Furthermore, the paper analyzes the current state of Ukrainian legislation in the field of waste management, particularly the provisions of the Law of Ukraine "On Waste Management" No. 2320-IX, adopted in 2023. This law aims to harmonize national legislation with European Union law, especially the requirements of Directive 2008/98/EC. A number of challenges requiring further regulatory development are identified, including the elaboration of subordinate legal acts necessary for the full implementation of extended producer responsibility, the establishment of a unified information system for waste management, and the provision of effective control and monitoring mechanisms. The study concludes that it is necessary to strengthen the legal and organizational instruments for implementing the principles of the circular economy in Ukraine, to improve the systems of waste sorting and collection, and to ensure effective state oversight of compliance with environmental regulations by economic entities.

Key words: waste, circular economy, implementation, environmental policy.

Постановка проблеми. Проблема ефективного поводження з відходами є надзвичайно актуальною, оскільки їх неконтрольоване накопичення спричиняє забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів і загрози для здоров'я населення. Особливо гостро ця проблема постає у країнах, що перебувають на етапі екологічної трансформації. У цьому контексті вивчення європейського досвіду, заснованого на уніфікованому правовому підході, сучасних технологіях та високому рівні екологічної свідомості, має значну практичну цінність.

Метою дослідження є аналіз європейського досвіду правового регулювання у сфері поводження з відходами, зокрема положень Директив Європейського Союзу, та визначення можливостей його ефективної імплементації в законодавство України з урахуванням принципів циркулярної економіки, екологічної безпеки та сталого розвитку.

Стан опрацювання проблематики. Проблематику правового регулювання у сфері управління відходами досліджували такі науковці, як Н.І. Горбаль, Ю.Р. Ломага, О.М. Яценко, О.А. Швиданенко, О.В. Кривець, Я.О. Гербут, А.А. Нікулін та інші, які розглядали питання циркулярної економіки, обліку відходів, екологічної політики та євроінтеграційних підходів. Їхні праці становлять наукову основу для подальшого вдосконалення національного законодавства в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних документів, що регулює питання утилізації відходів та зменшення екологічних ризиків, є Директива 2008/98/ЄС (далі Директива) про відходи. Аналіз даного акту показує, що країни Європейського співтовариства націлені на збільшення показника перероблення відходів шляхом посилення вимог до збору та переробки і впровадження контролю.

Для реалізації положень директиви країни ЄС запроваджують податкові стимули та пільги, що заохочують екологічно відповідальну поведінку виробників і споживачів. Це можуть бути як податкові переваги за дотримання вимог до сортування або виробництва еко-продукції, так і штрафи за їх порушення. У цьому контексті важливим є принцип розширеної відповідальності виробника, що передбачає його участь у переробці продукції після її використання. Реалізація цього принципу здійснюється або через створення неприбуткових організацій для утилізації, або через сплату відповідного екологічного збору, іноді – поєднанням обох механізмів [2].

Законодавство встановлює пріоритет повторного використання та переробки продукції. Такий підхід, на нашу думку, має позитивно-результативний характер, адже зменшує кількість відходів і забезпечує збереження ресурсів. Заходи виконання такого підходу: запобігання утворенню відходів шляхом створення продукції багаторазового використання та впровадженнь технологій переробки відходів у вторинну сировину.

Успішною моделлю в цій сфері, ми вбачаємо, циркулярну економіку, що, на противагу лінійній економіці "візьми – виготовляй – використай – викинь", полягає у замкненому колі поводження з матеріалами "бери-роби-користуйся-перероблюй-використовуй знову", де відходи перетворюються в ресурси. Модель циркулярної економіки вирішує проблему збільшення відходів на користь покращеного стану навколишнього природного середовища і рівня життя людства [1].

Циркулярна економіка керується десятьма фундаментальними принципами, які мають загальну назву 10R. Вказані принципи передбачають зміну неекологічних матеріалів на безпечну альтернативу (Refuse). Далі йдеться про переосмислення цілей використання продукту, зокрема шляхом його спільного користування або обміну між споживачами (Rethink). Наступним кроком є скорочення споживання природних ресурсів за рахунок підвищення ефективності виробництва й користу-

вання продукцією (Reduce). У концепції важливу роль відіграє також повторне використання товарів за первинним призначенням іншими споживачами (Reuse) та їх ремонт для продовження терміну експлуатації (Repair). Подальші етапи охоплюють відновлення старої продукції (Refurbish), повторне виготовлення товару з використанням придатних деталей старого виробу (Remanufacture) і зміна функціонального призначення певних елементів продукції у новому контексті (Repurpose). Якщо ж виріб не може бути використаний повторно, його піддають переробці для отримання матеріалів, придатних для виготовлення нових товарів (Recycle). У крайньому випадку застосовується відновлення енергії через спалювання відходів із подальшим використанням одержаної енергії (Recover) [5].

Така концепція, на нашу думку, є ефективною і необхідною для формування екологічно відповідальної моделі споживання та виробництва та сприяє заощадженню природних ресурсів і забезпеченню більш відповідального ставлення суспільства до навколишнього середовища.

Останні місця в ієрархії поводження з відходами займають такі методи, як спалювання та захоронення, які застосовуються лише після вичерпання можливостей запобігання, повторного використання й переробки, оскільки створюють екологічні ризики. Директива 1999/31/ЄС про захоронення відходів [3] встановлює жорсткі вимоги до функціонування полігонів, включаючи їх категоризацію (для небезпечних, інертних та інших відходів), технічні параметри облаштування (гідроізоляція, дренаж, фільтрація, збір біогазу), а також порядок видачі дозволів і приймання відходів. Захоронення без попередньої обробки заборонено. Також передбачено фінансову відповідальність операторів у разі недотримання норм. Основною метою директиви є мінімізація шкідливого впливу полігонів та поступове скорочення захоронення відходів, придатних для переробки чи відновлення.

Окремим напрямом європейської екологічної політики є нормативне регулювання поводження з певними категоріями відходів, які мають особливі властивості або утворюються масово, зокрема електронне обладнання, батареї та пакувальні матеріали.

Питання поводження з пакуванням та його відходами врегульовано Директивою 94/62/ЄС про пакування та відходи пакування [15], яка передбачає заходи щодо зменшення впливу упаковки на довкілля. Документ встановлює вимоги до мінімізації маси та об'єму упаковки, її повторного використання, маркування, а також зобов'язує держави-члени забезпечити створення ефективних систем збирання, переробки та енергетичної утилізації відходів упаковки. Окремо підкреслюється обов'язок виробників брати участь у фінансуванні цих процесів.

У свою чергу, Директива 2002/96/ЄС про відходи електричного та електронного обладнання (WEEE Directive) [13] створює правову основу для поводження з відходами електричного та електронного обладнання. У даному документі визначено обов'язки виробників щодо організації збору, транспортування, демонтажу, переробки, повторного використання та утилізації електроніки після завершення строку її служби. Документ також передбачає вимоги до створення спеціалізованої інфраструктури для збору таких відходів і підвищення обізнаності споживачів.

Аналогічний підхід застосовується і у сфері поводження з батареями та акумуляторами – питання їхнього регулювання врегульовано Директивою 2006/66/ЄС [14]. Документ зосереджений на обмеженні використання небезпечних речовин (зокрема кадмію та ртуті), встановленні чітких вимог до маркування та запровадженні обов'язкових систем збору й утилізації. Виробники зобов'язані фінансувати заходи з переробки, а держави-члени мають забезпечити належний рівень повернення використаних батарей через пункти збору та інформування населення.

Ефективність відповідного нормативного регулювання знаходить підтвердження в досвіді таких країн, як Німеччина та Швеція.

Значну увагу у сфері поводження з відходами упаковки приділяє Німеччина, де правове регулювання здійснюється відповідно до Закону про упаковку (Verpackungsgesetz, VerpackG), чинного з 1 січня 2019 року, що замінив попереднє Положення про упаковку (Verpackungsverordnung) [4]. Закон встановлює обов'язок операторів ринку забезпечити участь у системах збирання та повернення упаковки, зокрема через заставну систему Pfand. Ця система є ключовим елементом роздільного збирання та передбачає обов'язкове повернення одноразової тари для напоїв з пластику та металу із мінімальним розміром застави 0,25 євро. Окрім того, VerpackG встановлює чіткі вимоги до маркування упаковки, а також квоти на переробку, яких зобов'язані дотримуватись виробники.

Швеція є одним із лідерів у впровадженні принципів циркулярної економіки: близько 99% побутових відходів у країні переробляється або використовується для виробництва енергії. Важливу роль у досягненні таких показників відіграє державна політика, яка стимулює зменшення споживання та повторне використання продукції через податкові пільги на ремонт, спеціалізовані центри продажу перероблених товарів, а також активну популяризацію обміну речами.

Правове регулювання поводження з відходами упаковки, зокрема пластикових пляшок та металевих банок, здійснюється відповідно до Постанови уряду Швеції "Förordning (2005:220) om retursystem för plastflaskor och metallburkar" [20].

Основним оператором цієї системи є компанія Returpack, яка адмініструє процес повернення тари через розгалужену мережу автоматів (pantautomater). Завдяки цій заставній системі рівень повернення упаковки у Швеції перевищує 85–90%, що узгоджується з цілями ресурсоефективності та сталої моделі управління відходами, визначеними у національній стратегії циркулярної економіки.

Отже, такий досвід країн демонструє не лише екологічну ефективність, а й економічну доцільність сучасної моделі поводження з відходами.

Щодо Законодавства України у сфері поводження з відходами, то наразі воно перебуває у процесі трансформації, спрямованої на гармонізацію з європейським стандартом. З метою вдосконалення правового регулювання у 2023 році Верховна Рада України прийняла Закон «Про управління відходами» [6], який імплементує ключові положення Директиви 2008/98/ЄС. Новий закон запроваджує ієрархію поводження з відходами, згідно з якою пріоритет надається запобіганню утворенню відходів, їх повторному використанню та переробці, а лише в крайньому разі – захороненню.

У контексті вдосконалення національного законодавства варто також зазначити положення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, яка визначає стратегічні орієнтири для побудови сучасної системи управління відходами [17]. Документ передбачає зменшення обсягів утворення та захоронення відходів, розвиток інфраструктури для їх переробки, впровадження роздільного збору, а також реалізацію принципу розширеної відповідальності виробника. Крім того, Стратегією передбачено створення регіональних планів управління, єдиної інформаційної системи обліку та моніторингу відходів, а також впровадження економічних стимулів для підприємств. Важливим елементом реалізації державної політики у сфері управління відходами є запровадження дієвої системи обліку. З цією метою наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 1534 від 26.11.2024 затверджено Порядок ведення державного обліку відходів та Типову форму обліку. Документ регламентує подання щорічної звітності суб'єктами господарювання щодо обсягів, видів і способів поводження з відходами [18].

Однією з найгостріших проблем в Україні є низький рівень роздільного збирання відходів. Як зазначається в аналітичних звітах Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, понад 90% твердих побутових відходів вивозиться на полігони, з яких значна частина не відповідає санітарно-екологічним вимогам [7]. У країнах ЄС частка роздільно зібраних відходів досягає 60%, що дає змогу ефективно їх сортувати та направляти на переробку. В Україні ж відсутність інфраструктури – як у вигляді пунктів прийому вторинної сировини, так і сміттепереробних підприємств – є основною перешкодою до впровадження європейських стандартів. Хоча Закон України «Про управління відходами» № 2320-IX від 20.06.2022 передбачає необхідність розробки регіональних планів управління відходами, у більшості територіальних громад такі документи відсутні або залишаються лише формальними [8].

Ще однією суттєвою проблемою є відсутність дієвих економічних стимулів до сортування і переробки. У той час як у країнах Європейського Союзу держава застосовує фінансові інструменти для заохочення виробників та споживачів (екологічні податкові пільги, субсидії, «зелені» інвестиції), в Україні податкова політика, навпаки, нерідко створює перешкоди для розвитку галузі переробки. Наприклад, діюча система екологічного податку, передбачена статтею 240 Податкового кодексу України [9], має низькі ставки й не стимулює підприємства до зменшення обсягів відходів. У більшості випадків дешевше вивезти сміття на полігон, аніж інвестувати у вторинну переробку. Це створює системну диспропорцію та консервує неефективну модель лінійного споживання.

Водночас принцип «забруднювач платить», який є ключовим у праві ЄС, залишається лише частково впровадженим в українське законодавство. Директива 2008/98/ЄС прямо вказує на те, що саме виробник несе відповідальність за подальшу долю продукції після її використання [2]. У державах ЄС це реалізується переважно через дві форми: створення виробниками неприбуткових організацій, що здійснюють збір і переробку (наприклад, у Німеччині система Der Grüne Punkt), або сплата екологічного податку, з якого фінансується державна система поводження з відходами (як у Франції). В Україні ж цей принцип лише частково відображений у статтях 34–40 Закону № 2320-IX, що передбачають створення системи розширеної відповідальності виробника (РВВ). Проте на даний момент відповідні підзаконні акти так і не були ухвалені, що робить РВВ фактично нефункціональною [11].

Крім того, існує проблема недостатнього контролю за виконанням екологічних зобов'язань з боку виробників. На відміну від країн ЄС, де відповідні організації діють під суворим державним контролем і регулярно звітують про кількість зібраних і перероблених відходів, в Україні відсутній ефективний наглядовий механізм. Відповідно, не всі виробники виконують свої зобов'язання, а

деякі просто уникають участі у системах утилізації, оскільки не несуть за це жодної відповідальності [12]. Цей аспект потребує негайного нормативного доопрацювання: має бути передбачена обов'язкова участь у системі РВВ для визначених категорій продукції, а також адміністративна або фінансова відповідальність за порушення таких вимог.

Водночас, у контексті підвищення екологічних стандартів та впровадження розширеної відповідальності виробника заслуговують на увагу положення науковців, викладені в дослідженні, де зазначено, що заборона на використання певних одноразових пластикових виробів є ефективним інструментом скорочення обсягів відходів. Зокрема, йдеться про вимоги до дизайну тари, обмеження доступу до ринку ЄС та обов'язок держав-членів проводити інформаційні кампанії. Україна, за оцінками авторів, перебуває лише на початковому етапі впровадження подібних заходів, а тому ключовими завданнями є як нормативна імплементація, так і зміна споживчої поведінки [19].

Висновок. У ході проведеного дослідження встановлено, що законодавча система України у сфері поводження з відходами перебуває на етапі активного реформування, основною метою якого є гармонізація з нормами права Європейського Союзу, зокрема положеннями Директиви 2008/98/ЄС про відходи. Прийняття Закону України «Про управління відходами» № 2320-IX стало важливим кроком до впровадження європейських принципів, таких як ієрархія поводження з відходами, розширена відповідальність виробника та циркулярна економіка. Водночас практична реалізація цих положень наразі стикається з рядом системних проблем, серед яких: низький рівень сортування та переробки, відсутність ефективних механізмів контролю, правові прогалини у впровадженні принципу «забруднювач платить».

На нашу думку, для подолання цих викликів необхідно законодавчо закріпити обов'язкову участь виробників у системі розширеної відповідальності, розробити відповідні підзаконні акти, а також створити прозору електронну систему моніторингу обігу упаковки та відходів. Крім того, слід посилити державний екологічний контроль, впровадити фінансові стимули для підприємств, які інвестують у переробку, та забезпечити розвиток інфраструктури для сортування на місцевому рівні. Реалізація цих заходів дозволить не лише зменшити обсяг захоронення відходів і екологічні ризики, а й зробити значний крок у напрямку сталого розвитку та інтеграції до європейського правового простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горбаль Н.І., Ломага Ю.Р. Циркулярна економіка—основа сталого розвитку підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління, 2022, 1.9: 9–24.
2. Директива № 2008/98/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС про відходи та про скасування деяких директив: Директива Європ. співтовариства від 19.11.2008 № 2008/98/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text (дата звернення: 11.04.2025).
3. Директива Ради № 1999/31/ЄС щодо полігонів захоронення відходів: Директива Європ. Союзу від 26.04.1999 № 1999/31/ЄС: станом на 4 лип. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_925#Text (дата звернення: 11.04.2025).
4. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz, nukleare Sicherheit und Verbraucherschutz (BMUV). Verpackungsgesetz (VerpackG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/verpackg/>.
5. Яценко О.М., Швиданенко О.А., Швиданенко Г.О. Циркулярна економіка як основа забезпечення сталого розвитку країни в контексті євроінтеграції. *Економіка і регіон/Economics and region*, 2022, 4 (87): 150–167.
6. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX: станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.
7. Банк даних | Державна служба статистики України. Головна | Державна служба статистики України. URL: [https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_WASTE_GENERATION_MANAGEMENT_AGGREGATED_INDICATORS\(6.0.0\)](https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_WASTE_GENERATION_MANAGEMENT_AGGREGATED_INDICATORS(6.0.0)).
8. Хандогіна О.В., Дрозд О.М., Дядін Д.В. Аналіз проведення стратегічної екологічної оцінки регіональних планів управління відходами. Науково-практичний журнал: *Екологічні науки*. 2023. № 2. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://eco.j.dea.kiev.ua/archives/2023/2/38.pdf>.
9. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI: станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
10. Нікулін А.А. Модернізація податкової політики держави у сфері забезпечення екологічної безпеки: кваліфікаційна робота магістра: 281 «Публічне управління та адміністрування» / Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2024. 79 с. URL: <http://212.1.86.13:8080/xmlui/handle/123456789/7229>.

11. Паламаренко Я. Вторинне використання відходів: реалії сучасності та перспективи майбутнього. Національний форум «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології», м. Івано-Франківськ. 2023. URL: <http://vsau.vin.ua/repository/getfile.php/35148.pdf>.
12. Гербут Я.О. Облік, аналіз і контроль у сфері управління побутовими відходами: перспективи розвитку в контексті екологізації та євроінтеграції економіки України: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістр: спец. 071 – облік і оподаткування / наук. кер. Я.В. Самусевич. Суми: Сумський державний університет, 2024. 64 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/98294>.
13. Директива Європ. Парламенту та Ради № 2002/96/ЄС про відходи електричного та електронного обладнання (WEEE): Директива Європ. Союзу від 27.01.2003 № 2002/96/ЄС. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32002L0096> (дата звернення: 11.04.2025).
14. Директива Європ. Парламенту та Ради № 2006/66/ЄС про батареї та акумулятори та відходи батарей і акумуляторів: Директива Європ. Союзу від 6 верес. 2006 р. № 2006/66/ЄС: станом на 4 лип. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_020-06#Text (дата звернення: 11.04.2025).
15. Директива Європ. Парламенту та Ради № 94/62/ЄС про пакування та відходи пакування: Директива Європ. Союзу від 20 груд. 1994 р. № 94/62/ЄС: станом на 13 серп. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b05#Text (дата звернення: 11.04.2025).
16. Регламент (ЄС) № 1013/2006 про перевезення відходів (Waste Shipment Regulation): Регламент Європ. Парламенту та Ради від 14 черв. 2006 р. № 1013/2006. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2006/1013/oj/eng> (дата звернення: 11.04.2025).
17. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р: станом на 17 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-r#Text> (дата звернення: 18.04.2025).
18. Про затвердження Порядку ведення державного обліку відходів та подання звітності та Типової форми обліку відходів: Наказ М-ва зах. довкілля та природ. ресурсів України від 26.11.2024 № 1534: станом на 25 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-25#Text> (дата звернення: 18.04.2025).
19. Савчук О.О., Кречик А.С., Кривець О.В., Правове регулювання обмеження використання одноразових пластикових виробів у Європейському Союзі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 85: частина 2. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/25-1.pdf>.
20. Förordning (2005:220) om retursystem för plastflaskor och metallburkar [Електронний ресурс]. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2005220-om-retursystem-for_sfs-2005-220.